

Evropski dan antibiotikov

Milan Čižman, v imenu Komisije za smiselno porabo protimikrobnih zdravil v Sloveniji

Člani komisije: Bojana Beović, Tom Bajec, Silva Jenko, Silvestra Kobal, Manica Mueller Premru, Silva Pečar Čad, Tonka Poplas Susič, Milena Radoha Bergoč, Jelka Reberšek Gorišek, Helena Ribič, Anton Svetlin, Brane Šibanc

Univerzitetni klinični center Ljubljana, Klinika za infekcijske bolezni in vročinska stanja, Japljeva 2, 1525 Ljubljana

18. novembra 2008 Evropa prvi-krat obeležuje evropski dan ozaveščanja o antibiotikih (angl. European Antibiotic Awareness Day). Datum bo postal tradicionalen. Nastal je na evropsko pobudo na področju zdravstva. Cilj evropskega dneva antibiotikov je povečati ozaveščenost prebivalstva o tveganjih, ki so povezana z nesmotrno rabo antibiotikov in izboljšati njihovo preudarno jemanje. Namenjen je zdravstvenim delavcem (zdravnikom, osebju zdravstvene nege, farmacevtom) in splošni javnosti, posebno staršem in prosvetnim delavcem. Zakaj smo izbrali omenjeni dan? Pretirano in nepravilno predpisovanje antibiotikov vodi do razvoja odpornih bakterij in drugih mikroorganizmov. Če ne bomo resno pristopili k smotrni rabi in bomo predpisovali antibiotike kot do sedaj, se bomo vrnili v predantibiotično obdobje, kar pomeni, da bodo bolniki lahko umirali zaradi enostavnih okužb. Vsakdo od nas, tako zdravstveni delavci, ki predpisujejo antibiotike, kot prejemniki, torej bolniki, ki jemljejo zdravila, je odgovoren, da antibiotiki ostanejo učinkoviti sedaj in še za prihodnje generacije. Na tej osnovi je pomembno, da obvestimo ljudi, kdaj je smiselno jemati antibiotike in kako jih jemati odgovorno. Za razliko od drugih zdravil, nepravilna raba antibiotikov ni pomembna le za bolnika, ki jemlje zdravilo, ampak za vse, ki prihajajo v stik z bolnikom. Evropski center za nadzor bolezni je sprožil aktivnosti ob evropskem dnevu ozaveščenosti o antibiotikih in daje podporo vsem državam Evropske unije o odgovorni rabi antibiotikov (1). Slovenija bo obeležila evropski dan antibiotikov z uvodnikom v Zdravniškem vestniku, prispevkom v novembrski številki revije Eurosurveillance, novinarsko konferenco na Ministrstvu za zdravje, pismom Ministrstva za zdravje, ki bo poslano vsem bolnišnicam in bo prebrano na jutranjem raportu (3, 4). Načrtovan je TV-

oglas za ozaveščenje prebivalstva o smotrni rabi antibiotikov.

V novembru 2001 je Evropski svet izdal priporočila o smiselni rabi protimikrobnih učinkovin v humani medicini (2). Omenjena priporočila zahtevajo, da članice EU izvajajo posebne strategije o smiselni rabi protimikrobnih učinkovin s ciljem upočasniti razvoj pojavljanja in zmanjševanje širjenja odpornosti mikroorganizmov v različnih okoljih. Strategija vključuje nadzor protimikrobne odpornosti mikroorganizmov, nadzor nad porabo protimikrobnih učinkovin, preprečevanje in nadzor nad okužbami (cepljenje, preprečevanje bolnišničnih okužb), izobraževanje in vzgajanje zdravstvenih delavcev, informiranje splošnega prebivalstva, raziskovanje in razvoj novih učinkovin in mednarodno sodelovanje. Evropska unija priporoča, da vsaka država ustanovi nacionalno medresorsko koordinacijsko komisijo (angl. Intersectoral Coordinating Mechanism), sprejme nacionalno strategijo in načrt ukrepov. Dve leti po sprejetju priporočil so morale države poročati o izvrševanju priporočil, ob koncu leta 2008 pa se zbira drugo priporočilo.

Kakšno je stanje v Sloveniji? Ministrstvo za zdravje je ustanovilo nacionalno medresorsko koordinacijsko komisijo v novembru 2005. Leto kasneje smo sprejeli nacionalno strategijo in načrt ukrepov za boj proti odpornosti na protimikrobna zdravila.

V spodnjem besedilu navajamo nacionalno strategijo in načrt ukrepov za zmanjšanje odpornosti mikroorganizmov proti protimikrobnim zdravilom v Sloveniji, ki jo je sprejela Nacionalna komisija za smiselno rabo protimikrobnih učinkovin 14. junija 2006.

Glavni elementi strategije: ◆

1. Spremljanje:

- izboljšanje in vzdrževanje nacionalne mre-

že, ki bo zbirala podatke o mikroorganizmih, odpornih na protimikrobna zdravila, in z njimi povezanimi boleznimi v medicini in veterini z namenom, da se:

- oceni pomen in breme bolezni, ki jih povzročajo odporni mikrobi,
- oceni stanje odpornosti mikrobov in spremlja trende odpornosti,
- določi dejavnike tveganja in glavne vzroke nastanka in širjenja odpornosti,
- odkriva nove pojave odpornosti,
- obvešča zdravnike na osnovni in bolnišnični ravni o odpornosti,
- obvešča drugo strokovno javnost o odpornosti,
- obvešča veterinarske in živinorejske službe o odpornosti bakterij, ki povzročajo okužbe pri živalih in človeku,
- oceni posledice ukrepov v osnovni zdravniški službi in v bolnišnicah,
- oceni posledice ukrepov v masovni živalski proizvodnji,
- uvedba in vzdrževanje mreže za nadzorovanje porabe protimikrobnih zdravil v medicini in v veterini z namenom, da se:
- vzpostavi optimalno predpisovanje in raba protimikrobnih zdravil,
- ugotovi morebitne medsebojne povezave med odpornostjo mikrobov in porabo protimikrobnih zdravil,
- vzpostavi spremljanje porabe protimikrobnih zdravil,
- izboljšanje vedenje o medsebojni povezanosti porabe antibiotikov, odpornosti mikroorganizmov na antibiotike in bolezni, ki jih le-ti povzročajo pri ljudeh in živalih

2. Smiselna raba antibiotikov

Namen je izboljšati znanje in razumevanje predpisovalcev in uporabnikov o odpornosti mikrobov. Aktivnosti:

- spodbujanje optimalnega predpisovanja antibiotikov v medicini in veterini na naslednje načine:

- izobraževanje zdravstvenih delavcev,
- izobraževanje veterinarjev,
- izobraževanje zootehnikov in drugih strokovnjakov v živinoreji,
- podpora pri obveščanju in izdelavi smer-nic za predpisovanje antibiotikov,
- organizacijska podpora,
- protimikrobna zdravila so dostopna samo z receptom,
- informiranje o temeljnih značilnostih zdravil
- razvijanje in uvedba hitrejših ter zane-sljivejših diagnostičnih testov in testov za dokazovanje občutljivosti mikrobov; omogočiti hitreše obveščanje zdravnikov in veterinarjev oz. tistih, ki zdravila pred-pisujejo,
- obveščanje prebivalstva (laične javnosti) in izpostavljanje vloge posameznika pri obvladovanju odpornosti proti antibiotikom preko:
  - oglaševalskih akcij in drugih dogodkov v medijih,
  - zdravnikov,
  - veterinarjev, zootehnikov in drugih strokovnjakov v živinoreji,
  - različnih načinov izobraževanja,
- podpiranje in pospeševanje programov za preprečevanje okužb in cepljenja,
- optimalna raba protimikrobnih zdravil v veterini in poljedelstvu (vključno s preprečevanjem uporabe protimikrobnih zdravil s strani nepooblaščenih oseb).

3. Pregled nad infekcijskimi boleznimi

Namen je zmanjšanje širjenja infekcijskih bolezni, predvsem tistih, ki jih povzročajo proti protimikrobnim zdravilom odporni mikroorganizmi. Aktivnosti:

- vzpostaviti optimalno diagnostiko infekcijskih bolezni, vključno z mikrobiološko,
- vzpostaviti optimalno zdravljenje,
- izobraževanje in usposabljanje zdravnikov,
- izobraževanje in usposabljanje veterinarjev,
- izobraževanje zootehnikov in drugih strokovnjakov v živinoreji,
- izoblikovanje in nadzorovanje standardov,
- organizacijska podpora.

4. Mednarodno sodelovanje:

- preko obstoječih strokovnih združenj, mednarodnih projektov, raziskovalnih skupin in drugih oblik,
- sodelovanje z Evropsko komisijo in Svetovno zdravstveno organizacijo.

Načrt ukrepov za zmanjšanje odpornosti mikroorganizmov proti protimikrobnim zdravilom v Sloveniji ◆

- ustanoviti nacionalne medresorske koordinacijske komisije (angl. ICM – intersectorial coordinating mechanism), določiti njene naloge, proračun in strukturo:
  - ICM mora nadzirati in usmerjati spremljanje odpornosti proti protimikrobnim zdravilom – določa prednostne naloge in bolnišnice, zdravnike in veterinarje obvešča o ustrezni praksi,
  - zagotoviti medsektorsko delovanje (vključiti veterinarsko stroko in kot opazovalce predstavnike pacientov, živinoreje oz. javnosti)

1. Spremljanje:

- izboljšati in vzdrževati nacionalno mrežo za spremljanje odpornosti mikroorganizmov, ki povzročajo doma in v bolnišnicah pridobljene okužbe,
- ustanoviti mrežo za spremljanje odpornosti bakterij, ki povzročajo okužbe pri živalih in človeku,
- spremljati odpornosti patogenih in indikatorskih bakterij v veterini,
- jasno definirati dostopnost in lastništvo nad podatki o odpornosti mikroorganizmov,
- jasno definirati dostopnost in lastništvo nad podatki o porabi protimikrobnih učinkovin v medicini, veterini in poljedelstvu,
- odpraviti ovire pri pridobivanju podatkov o odpornosti in porabi antibiotikov (zakonske, finančne, organizacijske),
- ugotavljati povezavo med porabo protimikrobnih zdravil in odpornostjo mikroorganizmov,
- sodelovati z Nacionalno komisijo za obvladovanje bolnišničnih okužb (NAKOBO) ter spremljati pojavnost mnogotero odpornih mikroorganizmov,
- spremljati ambulantno rabo protimikrobnih zdravil po regijah, starosti in spolu bolnikov ter po specializaciji predpisovalcev,
- spremljati bolnišnično in oddelčno rabo protimikrobnih zdravil na 100 oskrbnih dni in na 100 sprejemov,
- občasno spremljati pogostost in strukturo predpisanih antibiotikov v ambulantah in bolnišnicah glede na diagnozo,
- občasno spremljati rabo protimikrobnih zdravil na farmah in v veterinarskih ambulantah (s sodelovanjem veterinarske inšpekcije in izbranih veterinarskih ambulant),

- ugotoviti porabo in strukturo porabe protimikrobnih zdravil glede na diagnozo bolnika v bolnišnicah in ambulantno.

2. Smiselna raba antibiotikov:

- spremljati predpisovanje antibiotikov za zdravljenje določenih bolezni in izdelati priporočila za predpisovanje protimikrobnih zdravil ter spremljati učinke teh priporočil,
- izoblikovati priporočila za pravilno predpisovanje protimikrobnih zdravil v ambulantah in v bolnišnicah,
- izoblikovati priporočila za pravilno predpisovanje protimikrobnih zdravil v veterini,
- izoblikovati priporočila za pravilno predpisovanje antibiotikov vsaj za najbolj pogoste okužbe pri ljudeh in živalih in oceniti učinke upoštevanja teh priporočil,
- pripraviti predloge za oblikovanje ali spremembo predpisov o promocijskih akcijah farmacevtskih firm,
- izboljšati izobraževanje zdravstvenih delavcev in veterinarjev na dodiplomski in podiplomski stopnji izobraževanja,
- definirati aktivnosti Agencije RS za zdravila in medicinske pripomočke in zavarovalnic,
- ocenjevati učinke izobraževalnih in omejevalnih ukrepov pri predpisovanju protimikrobnih zdravil v ambulantah in bolnišnicah,
- ocenjevati učinke izobraževalnih in omejevalnih ukrepov pri predpisovanju protimikrobnih zdravil v veterini in živinoreji,
- pripraviti izobraževalne akcije za ozaveščanje javnosti (ne samo o cepljenju, ampak tudi o rabi protimikrobnih zdravil). ■

Literatura:

1. <http://antibiotic.ecdc.europa.eu>
2. COUNCIL. Council recommendation of 15 November 2001 on the prudent use of antimicrobial agents in human medicine 2002; 34/13.
3. Čižman M. Evropski dan antibiotikov. Zdrav Vestn 2008; 77: številka 10 (sprejeto za objavo).
4. Čižman M. Experiences in AMR prevention and control in Slovenia. Eurosurveillance 2008; 13: Suppl Nov. (poslano za objavo).